

Π.3.2.5 Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης

Νεοελληνική Γλώσσα

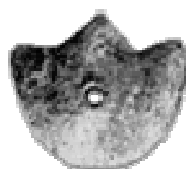
Γ΄ Δημοτικού

Τίτλος:

«Φιλικές σχέσεις»

Συγγραφή: ΤΣΑΡΜΠΟΠΟΥΛΟΥ ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Εφαρμογή: ΔΡΑΚΑΚΗ ΜΑΡΙΑ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Θεσσαλονίκη 2012

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι. Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.5. Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνοι υπο-ομάδας εργασίας γλώσσας πρωτοβάθμιας:

Κώστας Ντίνας & Σωφρόνης Χατζησαββίδης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρά Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101, Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

A. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Φιλικές σχέσεις

Δημιουργία σεναρίου

Αντιγόνη Τσαρμποπούλου

Εφαρμογή σεναρίου

Μαρία Δρακάκη

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική γλώσσα

Τάξη

Γ΄ Δημοτικού

Σχολική μονάδα εφαρμογής

12/θέσιο Δημοτικό Σχολείο 45^ο Ηρακλείου

Χρονολογία

Από 12/12/2012 έως 14/12/2012

Διδακτική/θεματική ενότητα

Φιλικές σχέσεις

Διαθεματικό

Ναι

Εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα

I. Φιλολογικής ζώνης

Νεοελληνική Λογοτεχνία

II. Άλλα γνωστικά αντικείμενα

Εικαστικά

Μελέτη περιβάλλοντος

Τεχνολογία Επικοινωνιών

III. Ημιτυπικές και άτυπες διαδικασίες εκπαίδευσης

Πολιτιστικά προγράμματα

Χρονική διάρκεια

Για την εφαρμογή του σεναρίου απαιτήθηκαν 7-12 διδακτικές ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής, σχολική βιβλιοθήκη, αίθουσα πολλαπλών χρήσεων

Εκτός σχολείου: Βιβλιοθήκη του Δήμου

II. Εικονικός χώρος

Ιστοσελίδα του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου (ΕΚΕΒΙ)

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

- Μέθοδος project
- ομαδοσυνεργατική διδασκαλία σε συνδυασμό με μετωπική με την πρώτη να καταλαμβάνει, σταδιακά, όλο και περισσότερο διδακτικό χρόνο.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο εφαρμόστηκε από τη Μαρία Δρακάκη στο 45ο Δ.Σ. Ηρακλείου αξιοποιώντας 9 περίπου ώρες από το ωρολόγιο πρόγραμμα της τάξης. Το συγκεκριμένο σχολείο είναι ΕΑΕΠ και έτσι εκτός από τις ώρες της Γλώσσας αξιοποιήθηκαν και ώρες φιλιαναγνωσίας. Το τμήμα που εφαρμόστηκε αντιμετωπίζει προβλήματα ανάπτυξης κοινωνικών δεξιοτήτων και σύνδεσης της ομάδας και συνεπώς το συγκεκριμένο σενάριο κρίθηκε ιδανικό για να τονώσει την επικοινωνία των μαθητών και την σύνδεση της μεγάλης ομάδας. Δεν εφαρμόστηκε στο σύνολό του, αλλά μονάχα επιλεκτικά κάποιες δραστηριότητες από την α΄ φάση. Με την προοπτική όμως σε ώρες φιλιαναγνωσίας στο μέλλον να αξιοποιηθούν και άλλες προτεινόμενες δραστηριότητες και από τη β΄ και από τη γ΄ φάση.

Το σενάριο στηρίζεται

Δημιουργός: Αντιγόνη Τσαρμποπούλου

Το σενάριο αντλεί

Β. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ / ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η επιλογή του θέματος της φιλίας στη Γ΄ Τάξη σκοπό έχει την πραγμάτευση των φιλικών σχέσεων που αναπτύσσουν τα παιδιά, οι οποίες, όπως έχουν δείξει πλήθος ερευνών, συνθέτουν ένα σημαντικό πλαίσιο μέσα στο οποίο προάγεται η κατάκτηση δεξιοτήτων βασικών για την κοινωνική, γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη του ατόμου. Ενώ τα παιδιά της προσχολικής και της πρώτης σχολικής ηλικίας είναι περισσότερο εγωκεντρικά και σκοπός των φιλικών σχέσεων που συνάπτουν είναι ένα επιτυχημένο παιχνίδι, στη μέση παιδική ηλικία, ο στόχος των φιλικών σχέσεων μεταβάλλεται και από την αναζήτηση επιτυχημένων συντρόφων στο παιχνίδι αρχίζουν να αντιλαμβάνονται ότι φιλία σημαίνει συνεργασία, δηλαδή προσπαθούν να συντονίσουν τις σκέψεις και τις πράξεις τους λαμβάνοντας υπόψη και τις ανάγκες του άλλου.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Μέσω των φιλικών σχέσεων τα παιδιά μαθαίνουν να επικοινωνούν, να συνεργάζονται και να επιλύουν προβλήματα. Συνοπτικά μπορούμε να πούμε ότι η πιο σημαντική λειτουργία της παιδικής φιλίας είναι να προσφέρει στα παιδιά ένα ευχάριστο και ασφαλές περιβάλλον, εκτός της οικογένειας, διαμέσου του οποίου τα παιδιά μπορούν να εξερευνήσουν τις επιδράσεις και τα αποτελέσματα των συμπεριφορών τους στον εαυτό τους και το περιβάλλον τους.

Έρευνες έχουν δείξει ότι τα παιδιά στην ηλικία που απευθύνεται το συγκεκριμένο σενάριο, δηλαδή μεταξύ 8-9 χρονών, αποκτούν νέες συναισθηματικές

και κοινωνικές δεξιότητες και βλέπουν τους φίλους και τις φίλες τους υπό άλλο πρίσμα.

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Στο πλαίσιο του διδακτικού σεναρίου που εφαρμόστηκε εξετάστηκαν διαφορετικές μορφές φιλίας (μεταξύ παιδιών, παιδιών και ενηλίκων, παιδιών και ζώων, παιδιών από διαφορετικές χώρες, κ.ά.), αλλά και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά που έχουν οι φίλιες αυτές (αμοιβαιότητα, συντροφικότητα), παρέχοντας στα παιδιά ποικίλες πληροφορίες για τον εαυτό τους, για τους άλλους και τον κόσμο, δηλαδή ευκαιρίες να κατανοήσουν την οπτική γωνία των άλλων. Ο σκοπός της ανάγνωσης και συζήτησης στην τάξη των λογοτεχνικών κειμένων που διαπραγματεύονται τα θέματα αυτά, είναι να κατανοήσουν τα παιδιά, μέσα από το ασφαλές και συμβολικό πλαίσιο της λογοτεχνίας, τη δύναμη, τη σημασία και τις προϋποθέσεις δημιουργίας των φιλικών σχέσεων, αλλά και να αναστοχαστούν τις δικές τους εμπειρίες με φίλους.

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να συνειδητοποιήσουν μέσα από τα κείμενα τη διαχρονική αξία της φιλίας και την αναγκαιότητά της για όλους τους ανθρώπους, ενήλικες και παιδιά·
- να αντιπαραβάλουν ποικίλες στάσεις ζωής που διέπουν τις ανθρώπινες σχέσεις (π.χ. φιλία, αλληλεγγύη, μοναξιά, αλλοτρίωση, ρατσισμός)·
- να κατανοήσουν την ποικιλία των περιστάσεων που μοιραζόμαστε με φίλους (στιγμές δημιουργίας, στοχασμού, χαράς, δυσκολιών, θλίψης, κλπ.)·

- να κατανοήσουν τη σημασία των φιλικών σχέσεων για την ομαλή κοινωνικοποίηση των ατόμων·
- να κατανοήσουν ότι οι μορφές των φιλικών σχέσεων και οι τρόποι επικοινωνίας των φίλων επηρεάζονται από την εποχή και την κουλτούρα.

Γνώσεις για τη γλώσσα

Οι μαθητές επιδιώκεται:

- να αναπτύξουν τρόπους μη λεκτικής επικοινωνίας·
- να γνωρίσουν την ετυμολογία ορισμένων λέξεων·
- να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους

Γραμματισμοί

Οι μαθητές επιδιώκεται:

- να εντοπίζουν στα κείμενα τη φωνή που μιλά για τις φιλικές σχέσεις και την οπτική γωνία από την οποία μιλά (ηλικία, φύλο)·
- να περιγράφουν τις διαφορές μεταξύ των φιλικών σχέσεων αγοριών και κοριτσιών, καθώς και μεταξύ των διαφορετικών ηλικιών·
- να επισημαίνουν όλους τους όρους που περιγράφουν μια φιλική σχέση:
 - ✓ τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για τη δημιουργία της και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες ξεκινά μία φιλία·

- ✓ τις συναισθηματικές διακυμάνσεις που συχνά περνούν οι φίλοι, στη διάρκεια δυσκολιών, αγωνίας, αναμονής, δημιουργίας, κλπ.
- ✓ τους προβληματισμούς και τις συζητήσεις των φίλων που οδηγούν σε ενίσχυση του αυτοπροσδιορισμού τους και της διαμόρφωσης της ταυτότητάς τους.
- ✓ τη συμπληρωματικότητα των χαρακτήρων των ηρώων.
 - να διακρίνουν την επίδραση των φιλικών σχέσεων του ήρωα στην κοινωνικοποίησή του και στη γενικότερη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του.
 - να συνδέουν τις παραπάνω παρατηρήσεις από τα κείμενα με την προσωπική τους εμπειρία και γνώση.

Διδακτικές πρακτικές

Οι διδακτικές πρακτικές συνοψίζονται στο Ε.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Ως αφετηρία για την εφαρμογή του συγκεκριμένου σεναρίου υπήρξε η εμφανής ανάγκη στο συγκεκριμένο τμήμα οι μαθητές να επαναπροσδιορίσουν τις σχέσεις τους τόσο στην μικρή ομάδα αρχικά, όσο και στην μεγαλύτερη στη συνέχεια, προκειμένου να αμβλυνθούν και να απαλειφθούν εν τέλει οι συγκρούσεις που είχαν προκύψει από την έναρξη της σχολικής χρονιάς με αφορμή συμπεριφορά συγκεκριμένου μαθητή.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Το σενάριο που εφαρμόστηκε συνδέεται με συγκεκριμένα κείμενα από το *Ανθολόγιο* της Γ΄ Τάξης που προσεγγίζουν το θέμα της φιλίας και αναδεικνύουν την σπουδαιότητά της σε όλες τις φάσεις της ζωής του ατόμου.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Οι μαθητές επιδιώκεται:

- να εξοικειωθούν με τη χρήση του διαδικτύου και ποικίλων λογισμικών κλειστού και, κυρίως, ανοιχτού τύπου, όπως:
 - ✓ λογισμικά παρουσίασης (π.χ. το PowerPoint, το Impress του OpenOffice το οποίο διατίθεται δωρεάν και είναι λογισμικό ανοιχτού τύπου)·
 - ✓ λογισμικά σχεδιασμού κόμικς (όπως π.χ. Pixton for schools, βλ. <http://www.pixton.com/schools/overview>, Cartoon story maker, βλ. <http://www.education.vic.gov.au/languagesonline/games/cartoon/>, το οποίο διατίθεται δωρεάν στο διαδίκτυο)·
 - ✓ λογισμικά ζωγραφικής ((βλ. ενδεικτικά tux paint <http://tuxpaint.org/>, Μικροί καλλιτέχνες, http://www.kidmedia.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=111&Itemid=131&lang=el, Revelation Natural Art, <http://revelation-natural-art.software.informer.com/>)·
 - ✓ δημιουργίας νοητικών χαρτών (όπως π.χ. τα λογισμικά Kidspiration, βλ. http://www.inspiration.com/kidspiration_intl, ή Bubbl.us, το οποίο διατίθεται δωρεάν στο διαδίκτυο, βλ. <https://bubbl.us/>)·

- να εξοικειωθούν με τη χρήση διαδικτυακών χαρτών (όπως π.χ. το γνωστό περιβάλλον Google.earth, βλ. <http://www.google.com/earth/index.html>) και γενικά με μηχανές αναζήτησης πληροφοριών από το διαδίκτυο (όπως π.χ. βλ. <http://www.google.com/>, <http://www.yahoo.com/>, <http://www.bing.com/>).
- να εξοικειωθούν με τη χρήση του διαδικτύου ως πηγή πληροφοριών που πρέπει να επεξεργάζονται κριτικά αναπτύσσοντας δεξιότητες συλλογής, κατανόησης και διαχείρισης πληροφοριών. Στο πλαίσιο αυτό σκοπός της χρήσης των ΤΠΕ είναι να διευρύνει το πολιτισμικό υπόβαθρο του μαθητή και της μαθήτριας προσφέροντας γνώσεις, πληροφορίες, εικόνες, ακούσματα, δηλαδή εμπειρίες που θα τον βοηθήσουν να διαμορφώσει προσωπικές ερμηνείες για το λογοτεχνικό κείμενο.
- να έρθουν σε επαφή με περισσότερα λογοτεχνικά έργα, διαβάζοντας ή ακούγοντας κείμενα από επιλεγμένες ιστοσελίδες (π.χ. *Μικρός αναγνώστης* ΕΚΕΒΙ, ή www.bookbook.gr/, κ.ά.).

Κείμενα

1) Από τα κείμενα των βιβλίων της Γλώσσας, του Ανθολογίου και της ιστορίας όλων των τάξεων:

Αίσωπος, «Η ευγνωμοσύνη του μικρού μυρμηγκιού» (Α΄-Β΄ Δημοτικού)

Amy McDonald, «Ο μικρός κάστορας κι η ηχώ» (Α΄-Β΄ Δημοτικού)

Αγγελική Βαρελλά, «Δώσε την αγάπη» (Α΄-Β΄ Δημοτικού)

Φιλίσα Χατζηχάννα, «Η ηλεκτρική σκούπα και η λαχτάρα των δύο φίλων» (Α΄-Β΄ Δημοτικού)

Τλια Χατζηπαναγιώτη, «από το ημερολόγιο του Αριστείδη» (*Βιβλίο Γλώσσας Γ' Δημοτικού*, τεύχος 1).

2) Ολόκληρα κείμενα

Φραντζέσκα Αλεξοπούλου-Πετράκη, *Φίλοι; φως φανάρι*. Αθήνα: Παπαδόπουλος, 2005.

Ρενέ-Ζαν Ζακ Σανπέ Γκοσινί, *Ο μικρός Νικόλας*, μτφρ Ανδρέας Καρακίτσιος. Αθήνα: Σύγχρονοι Ορίζοντες, 2000 («Οι έλεγχοι», «Η μικρή Λουίζα», «Είμαι άρρωστος», «Τα περάσαμε όμορφα», «Επίσκεψη στον Ανιάν», «Τζότζο»).

Ρενέ-Ζαν Ζακ Σανπέ Γκοσινί, *Ο μικρός Νικόλας διασκεδάζει*, μτφρ Ανδρέας Καρακίτσιος. Αθήνα: Σύγχρονοι Ορίζοντες, 2000 («Θα τα πούμε στο διάλειμμα»).

Ρενέ-Ζαν Ζακ Σανπέ Γκοσινί, *Οι διακοπές του μικρού Νικόλα*, μτφρ. Ανδρέας Καρακίτσιος. Αθήνα: Σύγχρονοι Ορίζοντες, 2000 («Παίξαμε τον μπακάλη»).

Αντουάν ντε Σαιντ Εξυπερύ, *Ο μικρός πρίγκιπας*, μτφρ. Στρατής Τσίρκας. Αθήνα: Ηριδανός, 1983.

Κριστίν Ερβ, *Η Λίνα η ποντικίνα και η Τίνα η λιονταρίνα*. Αθήνα: Ψυχογιός, 2001.

Μάρω Θεοδωράκη, *Το παιδί με το ακορντεόν*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 2003.

Μάνια Καπλάνογλου, *Η συντροφιά της φωτιάς*. Αθήνα: Δελφίνι, 1993.

Κώστας Μάγος, *Ο Τραμ*. Αθήνα: Πατάκης, 2009.

Χρήστος Μπουλώτης, *Ο καλύτερός μου φίλος*. Αθήνα: Πατάκης, 2004.

Ζαν Ζακ Σενπέ, *Ο Μαρσελέν κοκκινίζει*, μτφρ Μελίνα Καρακώστα. Αθήνα: Σύγχρονοι Ορίζοντες, 2008.

Μάκης Τσίτας, *Οι φίλοι*. Αθήνα: Ψυχογιός, 2006.

Αντρέ-Πωλ Φουρνιέ. *Το κοτσόφι μου κι εγώ*, μτφρ Ελένη Δ. Κόκκου. Αθήνα: Κέδρος, 1978.

Μπίλλη Οικονόμου-Ρόζεν, *Εγώ και ο κύριος Γορίλας*, μτφρ. Ρένια Τουρκολιά Κυδωνιέως. Αθήνα: Πατάκης, 1996.

Γιώτα Φώτου, *Ο Αόρατος Πολ*. Αθήνα: Ψυχογιός, 2005.

Jen Wojtowitz, *Τα παιδιά των λουλουδιών*, μτφρ. Εύη Τραμαντζά. Θεσσαλονίκη: Επόμενος Σταθμός: 2007.

3) Ταινίες:

[Μαδαγασκάρη 1](#), Έρικ Ντάρλεν και Τομ Μακ Γκαρθ. (2005)

[Toy story](#), Τζον Λάσετερ. (1995)

[Ο Ποντικομικρούλης 3](#), Όντου Πάντεν (2005)

[Ο Μικρός Νικόλας](#), Λορέν Τιράρ. (2009)

4) Εκπαιδευτικό υλικό

Χρήσιμες ιστοσελίδες:

<http://www.komvos.edu.gr/dictionaries/dictonline/DictOnLine.htm>

http://www.edutv.ypepth.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=908&Itemid=154

http://www.mikrouli.gr/Mikrouli/5A_Paramythia_2_3.html

<http://www.mediavalley.fr/blog/second-season-little-nick.html>

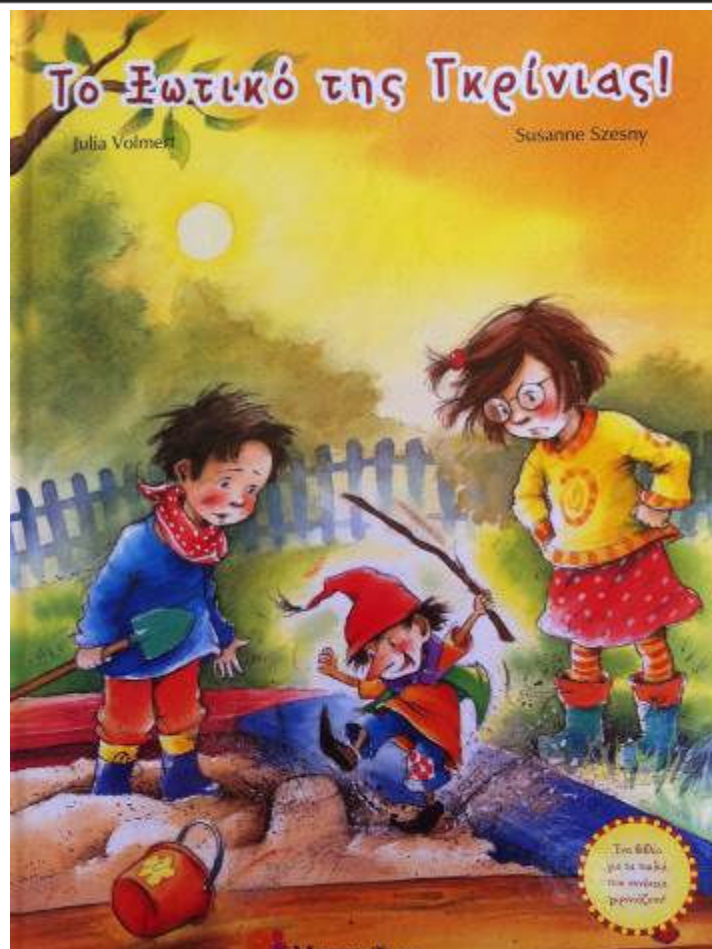
<http://paramythimythiko.pblogs.gr/2009/06/oi-moysikoi-ths-bremhs-paramythi-apo-th-germania.html>

<http://www.mediavalley.fr/blog/second-season-little-nick.html>

Διδακτική πορεία / στάδια / φάσεις

Α΄ φάση: Πριν από την ανάγνωση (6 ώρες min)

Επειδή στη σελίδα του ΕΚΕΒΙ δεν υπήρχε πλέον αναρτημένο το ηχητικό αρχείο από το παραμύθι «Ο σκαντζόχοιρος που ήθελε να τον χαϊδέψουν» η εκπαιδευτικός επέλεξε και λόγω των Χριστουγέννων που πλησίαζαν το βιβλίο «Το Ξωτικό της Γκρίνιας»

Στόχος είναι να συνειδητοποιήσει το συγκεκριμένο τμήμα που αντιμετωπίζει συχνά προβλήματα συγκρούσεων μέσα από τη θεματολογία του βιβλίου την αναγκαιότητα της τήρησης των κανόνων καλής συμπεριφοράς προκειμένου να χτίζονται αλλά και να διατηρούνται καλές φιλικές σχέσεις, κάτι που λείπει από την τάξη. Πράγματι οι μαθητές εντόπισαν το πρόβλημα της γκρίνιας του πρωταγωνιστή ξωτικού και κατάλαβαν ότι αν γκρινιάζεις χωρίς να προσπαθείς το ...παιχνίδι χάνεται!!!

Στη συνέχεια έπαιξαν όλοι μαζί το θεατρικό παιχνίδι «Η καλή σου κουβέντα» (βλ. Γκόβας 2003) λίγο διαφοροποιημένο. Συγκεκριμένα η εκπαιδευτικός ζήτησε από τα παιδιά αρχικά να κινηθούν στον χώρο σε όλα τα σημεία της αίθουσας και καθώς περπατούν να κοιτούν στα μάτια τους συμμαθητές τους που θα συναντούν και να ανταλλάζουν μια ζεστή χειραψία. Στη συνέχεια όταν η μουσική άλλαξε η οδηγία που δόθηκε ήταν καθώς ήταν ακίνητοι να παρατηρήσουν για λίγα λεπτά τους υπόλοιπους της ομάδας και να σκεφτούν ένα δυο θετικά σχόλια γι' αυτούς. Κατόπιν κινήθηκαν στον χώρο και άρχισαν να ανταλλάσσουν την «καλή τους κουβέντα» για την προηγούμενη μέρα στο σχολείο. Όλα τα παιδιά μίλησαν και το παιχνίδι ολοκληρώθηκε με το τμήμα σε κύκλο μαζί με την εμψυχώτρια-εκπαιδευτικό. Η οδηγία που δόθηκε για κλείσιμο ήταν να συγκεντρωθούν και χωρίς να μιλήσουν δυνατά να παρακολουθήσουν το μήνυμα που θα μεταδοθεί στον κύκλο και δεν θα είναι λεκτικό. Το μήνυμα ήταν το σφίξιμο του χεριού του διπλανού μας που είχε και τη συμβολική σημασία του δεσίματος και της αποδοχής. Οι δραστηριότητες που περιγράφηκαν είχαν διάρκεια 2 δίωρα γιατί το βιβλίο διαβάστηκε όλο και το θεατρικό παιχνίδι επιδιώχθηκε να λειτουργήσει ως «δυνατό συναισθηματικά» βίωμα που θα προκαλέσει θετικό αιφνιδιασμό στα παιδιά και ίσως αλλαγή στάσης. Για τον λόγο αυτό δεν τραβήχθηκαν και φωτογραφίες από στιγμιότυπα του θεατρικού παιχνιδιού προκειμένου να μην διασπάσει τίποτα την προσοχή των μαθητών που όπως φάνηκε σπάνια σηκώνονται από τα θρανία τους.

Το επόμενο δίωρο υλοποιήθηκε στην αίθουσα υπολογιστών του σχολείου. Τα παιδιά χωρίστηκαν σε ομάδες και κάθε ομάδα συζήτησε και αποφάσισε από κοινού το όνομά της. Οι μαθητές ενθαρρύνθηκαν να αναζητήσουν τον ορισμό του λήμματος «φιλία» στα ηλεκτρονικά λεξικά της ιστοσελίδας <http://www.komvos.edu.gr/dictionaries/dictonline/DictOnLine.htm> και

να προσπαθήσουν να διατυπώσουν τον δικό τους ορισμό ενισχύοντας τον και με ένα σκίτσο αν θέλουν.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

**ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ**
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

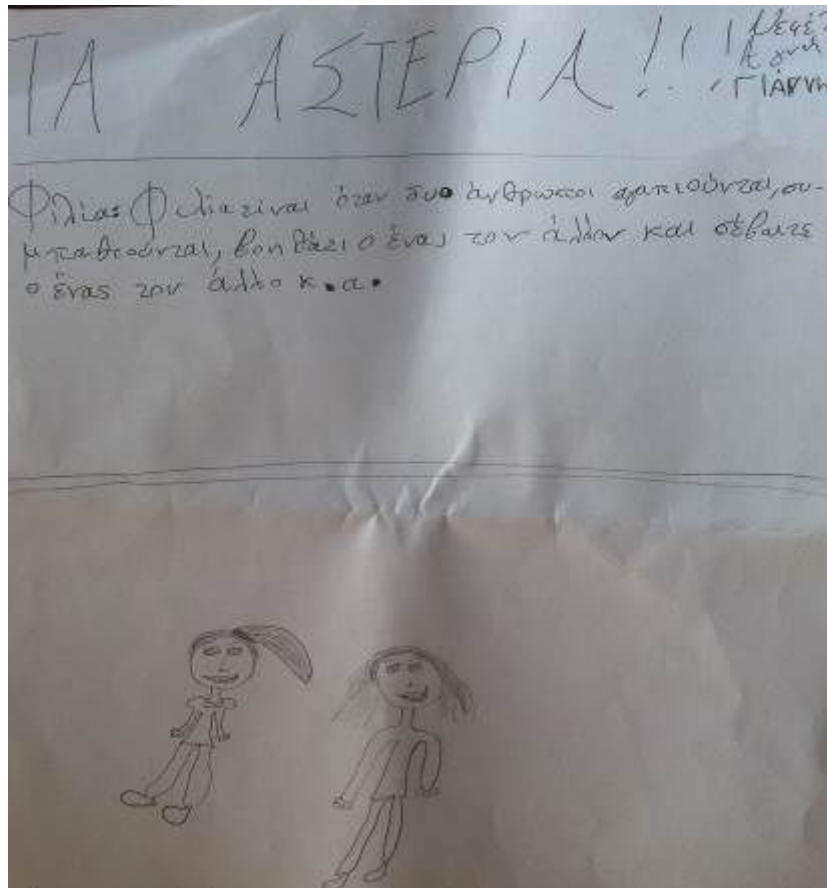

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

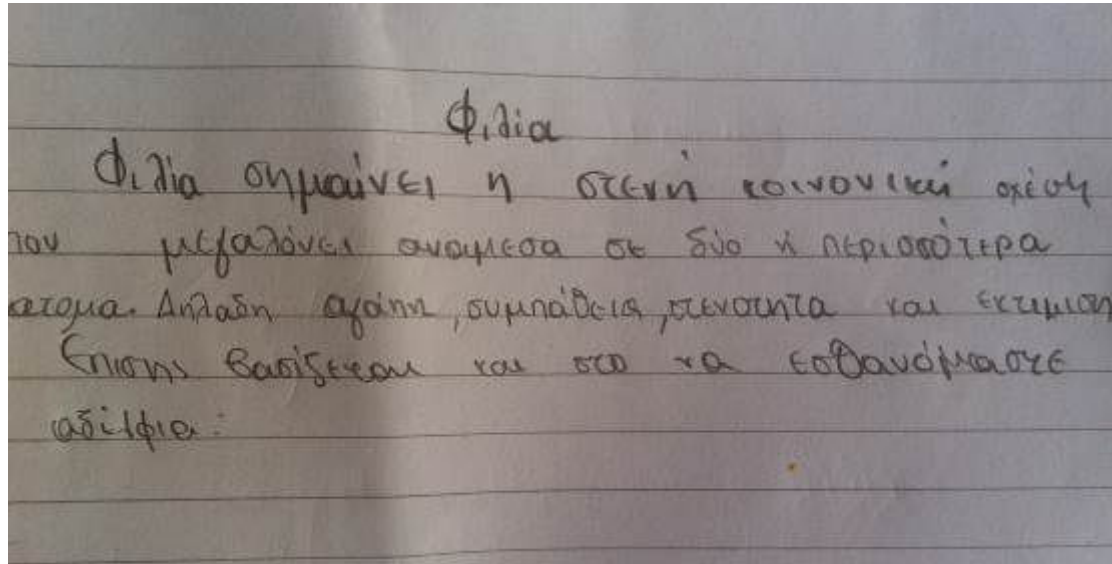

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

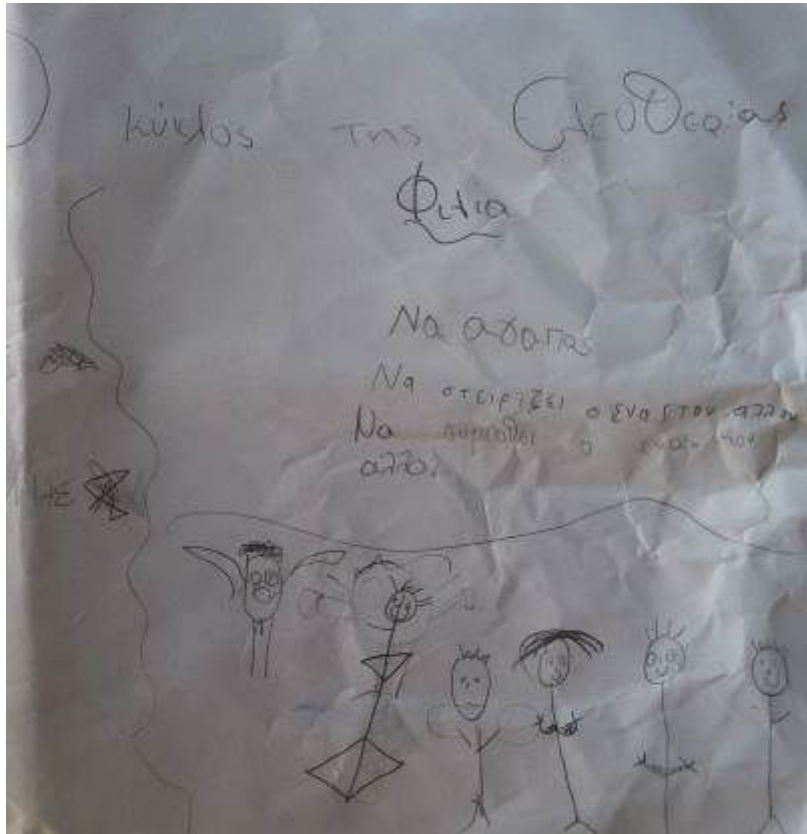

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

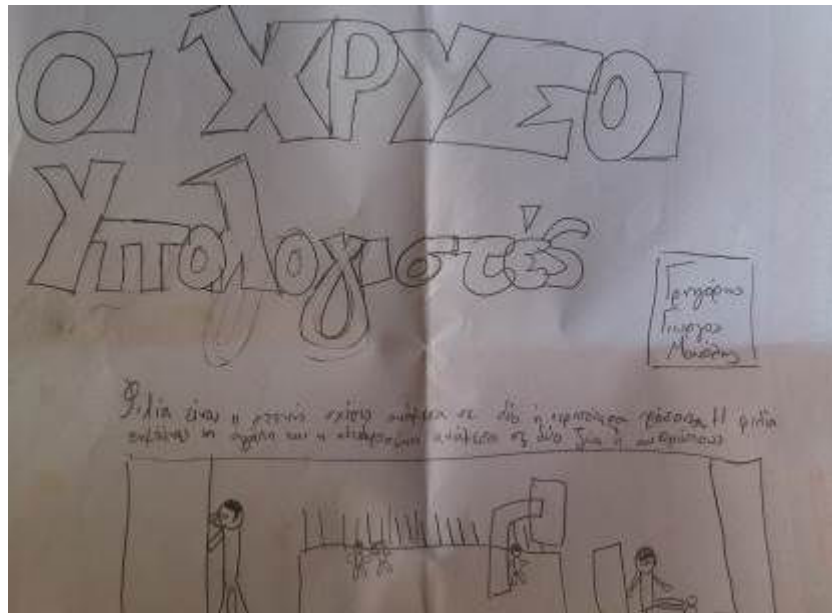

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

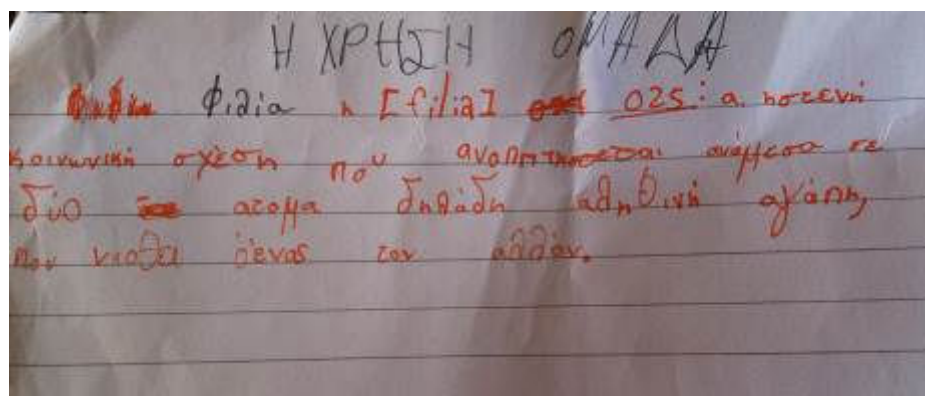
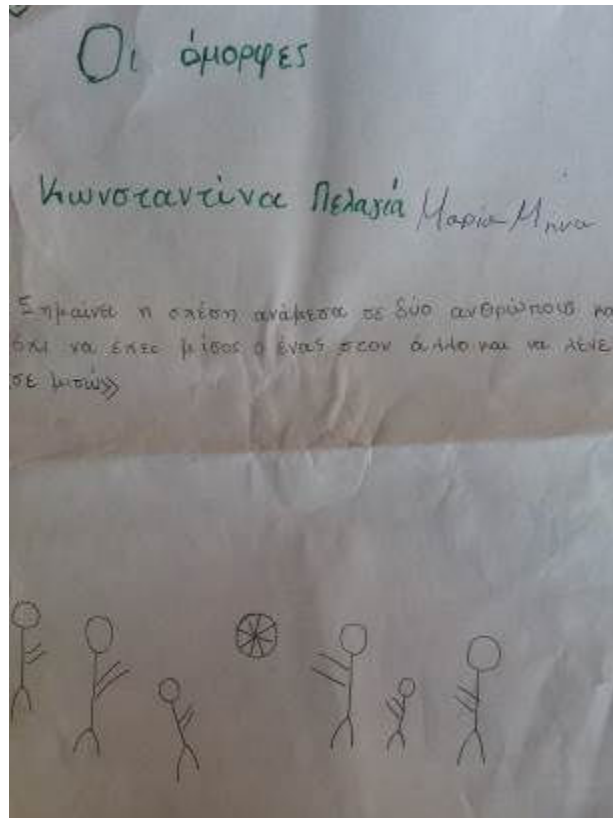

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ακολούθησε η προβολή του video για τη σημασία της φιλίας από την ηλεκτρονική διεύθυνση της εκπαιδευτικής τηλεόρασης

http://www.edutv.ypepth.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=908&Itemid=154.

Οι μαθητές έδειξαν εξαιρετικό ενδιαφέρον κυρίως για τα ενδιάμεσα πλάνα του video όπου σχηματικά επισημαίνονται σημεία στις σχέσεις των εφήβων πρωταγωνιστών που είναι απαραίτητα για τη διατήρηση της φιλίας και της ισορροπίας μέσα στην

ομάδα της ταινιούλας.

Η εκπαιδευτικός στο επόμενο δίωρο διάβασε τον μύθο του Αισώπου «Η ευγνωμοσύνη του μικρού μερμηγκιού» από το *Ανθολόγιο Α'-Β'* σ. 100,

και, στη συνέχεια, όλοι μαζί επισκέφθηκαν την ιστοσελίδα http://www.mikrouli.gr/Mikrouli/5A_Paramythia_2_3.html και διάβασαν τον μύθο του Αισώπου «Οι δυο φίλοι και η αρκούδα» σύμφωνα με την πρόταση του σεναρίου. Αφού συζήτησαν ένα από τα συνήθη χαρακτηριστικά του είδους των αλληγορικών παραμυθιών, τη χρήση δηλαδή ζώων για ήρωες με σκοπό τη διδαχή, η εκπαιδευτικός ζήτησε από τα παιδιά να βρουν τη βασική διαφορά που παρουσιάζουν μεταξύ τους οι φιλίες που αναφέρει ο Αίσωπος στους δυο μύθους και να συζητήσουν τη σημασία της αλληλεγγύης στις φιλικές σχέσεις, καθώς και το γεγονός ότι το ζεύγος των ανθρώπων είναι αυτό που επιλέγεται από τον Αίσωπο να παρουσιαστεί χωρίς αλληλοβοήθεια μεταξύ τους. Ο διάλογος επικεντρώθηκε στο αν αυτή η επιλογή είναι τυχαία από τον σπουδαίο παραμυθά, αλλά και στο τι θα μπορούσαν να κάνουν αυτοί στη θέση του ήρωα του Αισώπου, για να βοηθήσουν τον φίλο τους. Αναδείχθηκαν ενδιαφέρουσες απόψεις και κυρίως από συγκεκριμένα παιδιά που φάνηκε ότι εντυπωσίασαν την ολομέλεια με τις προτάσεις τους γιατί συνήθως στο διάλειμμα δεν παρουσιάζουν προθέσεις αλληλοβοήθειας και συνεργασίας όπως σχολιάστηκε. Ο διάλογος ανέδειξε την ανάγκη αμοιβαίων υποχωρήσεων σε μια ομάδα και της αμοιβαίας υποστήριξης για το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα στην προσέγγιση ενός κοινού στόχου.

Μετά το συμπέρασμα αυτό, κάθε ομάδα ανέλαβε να επιλέξει και να παρουσιάσει στην ολομέλεια ένα απόσπασμα από το βιβλίο «Πέντε φίλοι μουσικοί» αφού το ξεφυλλίσει και το διαβάσει σιωπηρά, απόσπασμα το οποίο να αποδεικνύει την ανάγκη των αμοιβαίων υποχωρήσεων, αλλά και της αμοιβαίας υποστήριξης.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

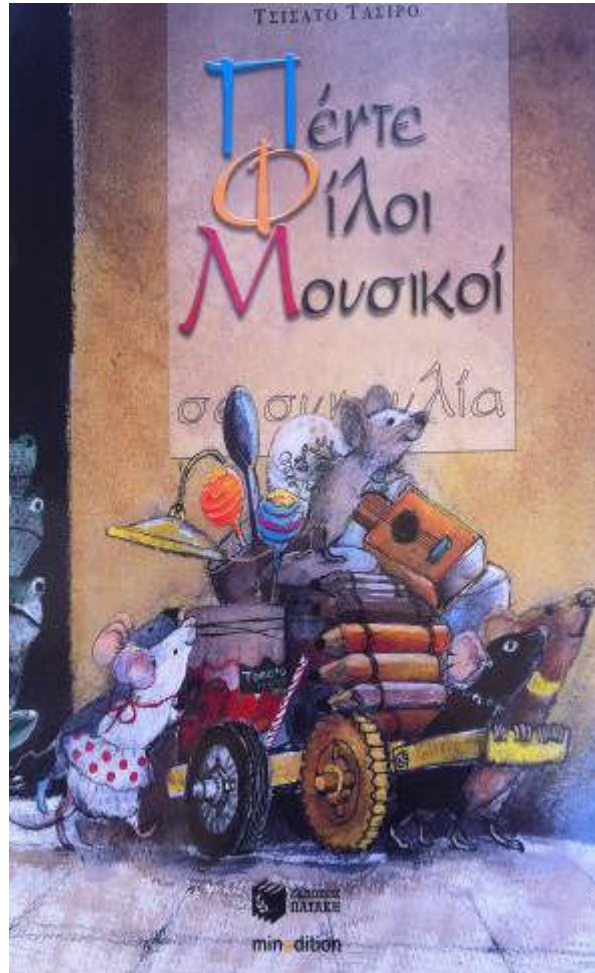

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Τα αποσπάσματα που επιλέχτηκαν ήταν τα εξής:

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

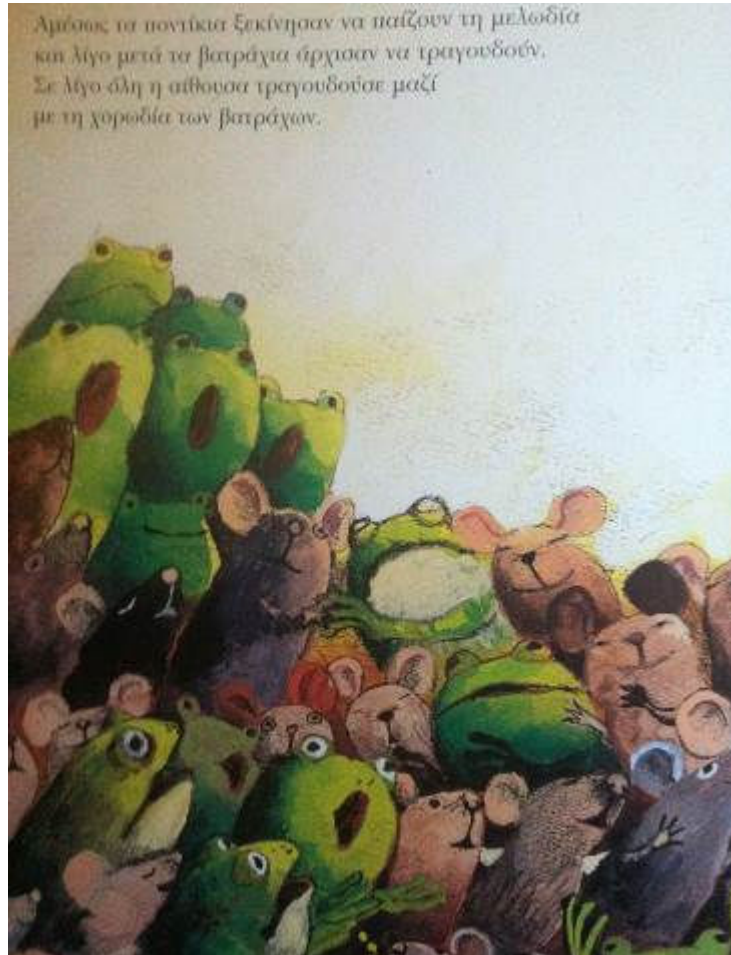

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

**ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ**
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

**ΕΣΠΑ
2007-2013**
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

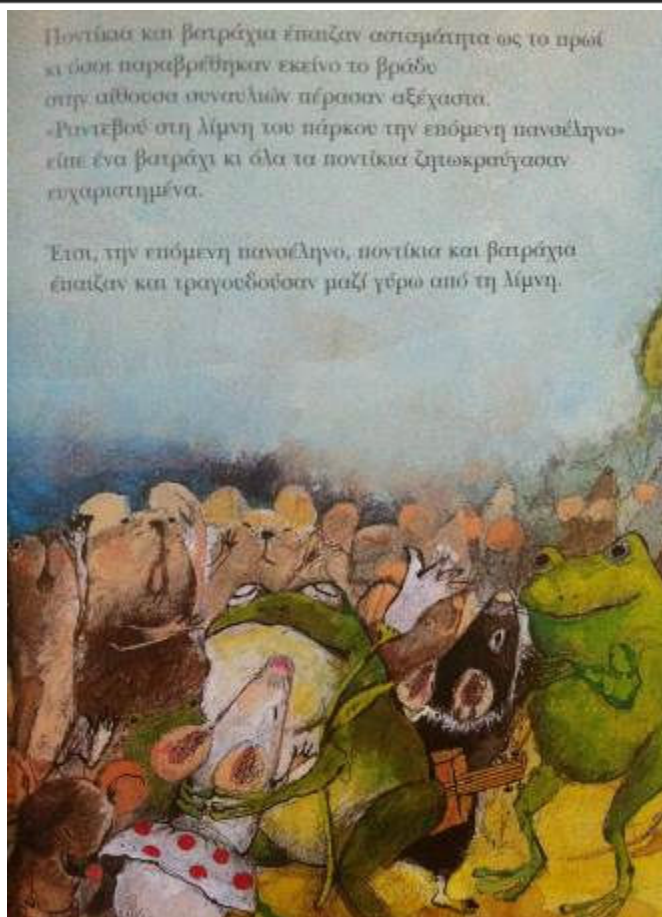

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

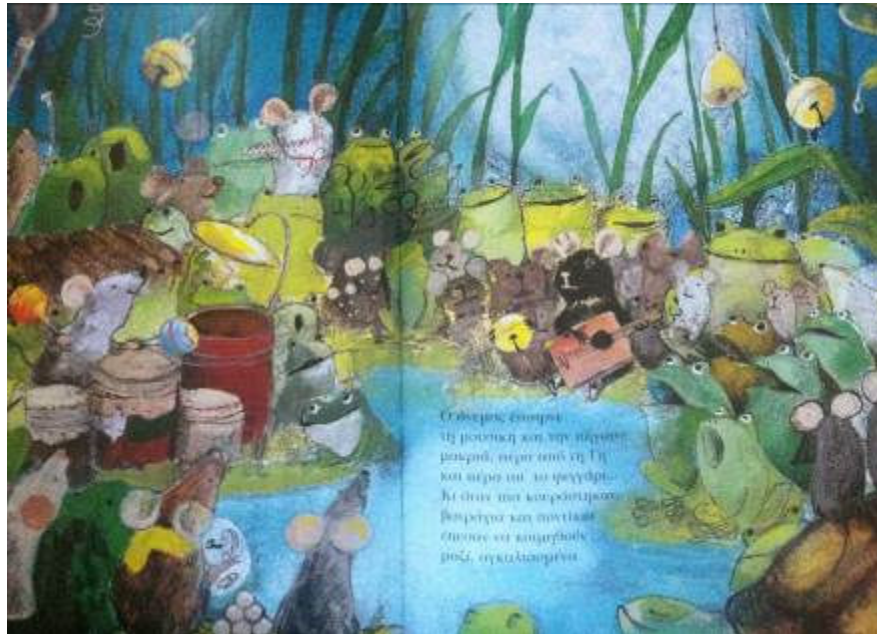
Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

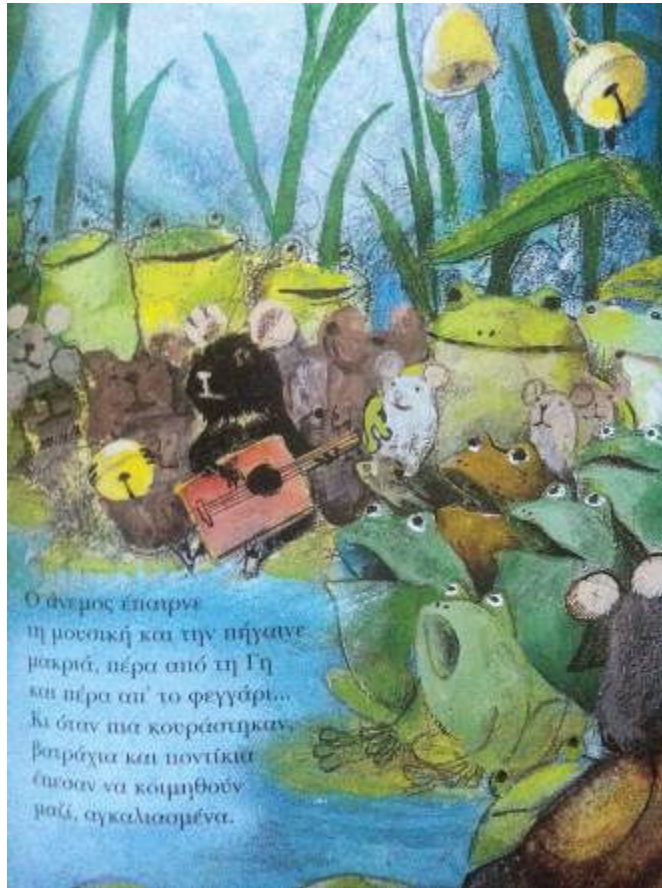

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/-Α ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Φύλλα δραστηριοτήτων δεν χρησιμοποιήθηκαν, καθώς το σενάριο συνιστούσε ελευθερία κινήσεων, όσο το δυνατόν πιο ελάχιστη δέσμευση και παρότρυνε τους εκπαιδευτικούς να φτιάξουν δικές τους δραστηριότητες ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις δυνατότητες της τάξης. Όπως και έγινε και όπως διαφαίνεται εξάλλου από την καταγραφή της εφαρμογής του α' μέρους του σεναρίου που υλοποιήθηκε.

Ζ. ΆΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Το προτεινόμενο σενάριο αποτελεί μια πλούσια διδακτική πρόταση για την προσέγγιση της λογοτεχνίας και την καλλιέργεια της φιλιανγνωσίας στο σχολείο με την αξιοποίηση των ΤΠΕ. Η εκπαιδευτικός επέλεξε από την πληθώρα κειμένων και εναλλακτικών δραστηριοτήτων που προτείνονται αυτά που μπόρεσε να αξιοποιήσει στον χρόνο που είχε στη διάθεσή της με δεδομένο ότι το σενάριο εφαρμόστηκε λίγο πριν από τα Χριστούγεννα, περίοδος η οποία «επιβαρύνεται» και με άλλες δραστηριότητες που σχετίζονται με τις χριστουγεννιάτικες εκδηλώσεις του σχολείου. Με δεδομένο ότι οι μαθητές ανταποκρίθηκαν με μεγάλο ενδιαφέρον σε όλα όσα έγιναν, η εφαρμογή του σεναρίου θα συνεχιστεί και μετά τις γιορτές γιατί η εκπαιδευτικός κρίνει ότι αυτό θα βοηθήσει τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν την αξία της φιλίας στις εύκολες, αλλά και στις δύσκολες στιγμές της ζωής τους. Επίσης το συγκεκριμένο σενάριο λειτούργησε, αλλά και μπορεί να λειτουργήσει

αποτελεσματικά και στη συνέχεια, ώστε οι μαθητές του συγκεκριμένου τμήματος να δεθούν περισσότερο και αβίαστα μέσα από τη λογοτεχνία και τις ομαδικές δραστηριότητες που προτείνονται και, κυρίως, να επαναπροσδιορίσουν τις σχέσεις τους με τους συμμαθητές τους.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αντωνιάδου, Ε. & Ι. Μπίμπου-Νάκου. 2000. Κατανόηση των σχέσεων απόρριψης από παιδιά σχολικής ηλικίας: Αίτια, ερμηνείες και σύνδεση με τη μοναξιά. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση* 30, 193-213.

Αναγνωστάκη, Λ. 2008. Οι σχέσεις φιλίας των παιδιών με τους συνομηλικούς τους και η σημασία τους για τη φυσιολογική συναισθηματική ανάπτυξη τους. *Δελτ. Α΄ Παιδιατρ. Κλιν. Πανεπ. Αθηνών* 55.

Αποστολίδου, Β., Δ. Αδαμίδης, Δ. Μάνεσης & Α. Τσαρμποπούλου. 2004. *Το παιχνίδι στη λογοτεχνία*, Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων 2002-2004. Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων 2002-2004. ΔΡΑΣΗ 2.5 Δημιουργία «εναλλακτικού» εκπαιδευτικού υλικού για το μάθημα της λογοτεχνίας Α΄ Γυμνασίου. Υπεύθυνες δράσης: Βενετία Αποστολίδου & Ελένη Χοντολίδου, διδακτικές προτάσεις για το μάθημα της λογοτεχνίας Α΄ Γυμνασίου <http://www.museduc.gr/index.php?page=2&sub=122b>.

Βαϊράμη, Μ. 2005. *Φιλικές σχέσεις μεταξύ παιδιών σχολικής ηλικίας: Οικογενειακοί παράγοντες που τις επηρεάζουν*. Διδακτορική διατριβή: Θεσσαλονίκη ΑΠΘ, Τμήμα Ψυχολογίας, Τομέας σχολικής και εξελικτικής ψυχολογίας <http://invenio.lib.auth.gr/record/22080/files/gri-2005-563.pdf>.

Γκόβας, Ν. 2003. *Για ένα δημιουργικό νεανικό θέατρο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

*Τα κείμενα ακολουθούν τη νέα σχολική [Γραμματική Νέας Ελληνικής Γλώσσας Α', Β', Γ' Γυμνασίου](#) (Σ. Χατζησαββίδης σε συνεργασία με Αθ. Χατζησαββίδου, ΟΕΔΒ 2007).

**Για πρακτικούς λόγους, η χρήση του αρσενικού γραμματικού γένους θεωρείται ότι συμπεριλαμβάνει και το θηλυκό.